

RUSZIN VILÁG

РУСИНСЬКИЙ СВІТ

VI. évfolyam 55. szám, június 2008 рікник VI. число 55, юній

Határon túli és határon belüli nemzeti kisebbségek.

Együttélés, kulturális kölcsönhatások

„...összefogva erősebbek lehetnénk”

***Beszélgetés Dr. Székely András Bertalan kisebbségkutatóval,
a Szent László Akadémia Kárpát-medencei Régió Tanszékének vezetőjével***

Dr. Székely András Bertalan

Az elmúlt évszázadban a térkép átszelt vonalaival családokat, barátokat vágtak ketté Közép-Európában. Trianon idején, az új határok meghatározásánál a világhatalmak legtöbbször sajátosan alkalmazták a nemzetiségi elvet. A határon túli magyarság és a ruszinság létezése, fennmaradása is csodával határos, az „égi erőnek” köszönhető. Véleménye szerint megmaradásukat, mi segítette? Összetartozásuk, közösségi alakulásuk vagy valami más?

- Trianon és a második világháborút lezáró 1946. évi párizsi békeszerződések Közép- és Kelet-Európa különböző népeinek mást-mást jelentettek. Egyfelől a népek önrendelkezésének wilsoni elvei bizonyos fokig érvényesültek azáltal, hogy a korábban más birodalmak, országok fennhatósága alatt élt népek, nemzetek megkapták a saját államalapítás jogát, így alakultak pl. az egykori Osztrák-Magyar Monarchia illetve a történelmi Magyarország helyén az ún. utódállamok. Ugyanakkor ezen országok különböző gazdasági, politikai, hadászati stb. szempontok alapján hatalmas olyan területek birtokába jutottak, ahol százezer-, milliószámra éltek más nemzetek, így az ő számukra egyáltalán nem biztosították a nemzeti önrendelkezés jogát. Bár taktikai megfontolásból az első világháború győzteseinek szövetségesei, a kisantant-államok a békekötéskor kötelezettséget vállaltak a kisebbségi jogok széleskörű betartására, a gyakorlatban eszköz ágában nem volt ezeknek eleget

tenni. Így a csehszlovákiai, romániai és jugoszláviai magyarság közösségi-, tagjainak egyéni jogai számos téren csorbát szenvedtek, erőszakos asszimilációnak voltak kitéve. Az önálló államot egyáltalán nem kapott kárpátaljai ruszinság lakóterületét pedig Prága egyszerűen gyarmatnak tekintette, amin az sem változtat, ha a későbbi szovjet időkhöz képest ama két világháború közötti időszak „aranykornak” tűnt. E közösségek megmaradását az isteni gondviselés mellett – megítélésem szerint – elsősorban erős hitük, szerves népi és magas kultúrájuk, nemzeti tudatuk, és az új helyzet értelmiségük általi felmérése, az ahhoz igazított megmaradási stratégiák kidolgozása segítette elő. Mind a határon túli magyar, mind a ruszin népben erősen élt a korábbi államjogi helyzet visszaállításának, a ruszinság számára pedig az azon belüli területi autonómia vágya, ami a második világháború éveiben, az ún. bécsi döntések, ill. katonai annexiók nyomán részlegesen sikerült is.

- *A rendszerváltozás idején a nemzetiségek, kisebbségekben élők egymásra találását, a hosszú távollét után, öröm és felszabadultság jellemezte. Milyen kiadványok, filmek, dokumentumok, egyéb munkák segítették a tisztánlátást? Milyen volt az érdeklődés irányukban?*

- A rendszerváltozás, sajátos módon ismét csak egyes népek számára hozta meg az önrendelkezést. Többnemzetiségű, mesterséges államalakulatok (Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia), bomlottak fel, helyükön újabb kisállamok alakultak, a két Németország pedig az újraegyesülés mámorát élhette meg. A ruszinság nemzeti létét csak a legutóbbi időben ismerik el Ukrajnában – igaz nem nemzetként, hanem kisebbségként –, a határon túli magyarság anyaországgal való egyesülését pedig az adott világpolitikai helyzetben senki sem vetette fel. Mégis, a rendszerváltozás előtti években már nyíltan lehetett a

sajtó hasábjain a szomszédságban meglévő kisebbségi gondokról szólni, a történelem, az irodalom és a művészetek oktatásában bizonyos fokig teret nyert az egyetemes nemzetben, kultúrában való gondolkodás, az erdélyi falurombolás és menekülthullám sokakban felébresztette a nemzeti szolidaritást. Az első szabadon választott magyar kormány a hazai kisebbségek számára létrehozta a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt, kisebbségi törvényt alkotott, amelyben többek között az őshonos ruszinság is megkapta a nemzetiségi státust, elismerve államalkotó létüket. A Kárpát-medencei magyarság ügyeinek intézésére pedig felállhatott, szintén 1990-ben a Határon Túli Magyarok Hivatala. Mindkét hivatal történelmi jelentőségű munkát végzett, kialakulhattak a kisebbségi önkormányzatiság formái, megerősödhetek a kisebbség-anyanemzeti kapcsolatok, államközi kisebbségvédelmi megállapodások születhettek.

- *Magyarországon jelen van-e a médiában, az ismeretterjesztésben a nemzeti kisebbségek világa, problémája vagy értékteremtő ereje?*

- Nagyon szomorú, hogy az első évek eufóriáját, társadalmi támogatottságát a későbbiekben közömbösség, sőt épp a szolidaritás ellen ható hangulatkeltés követte. Kétségtelenül a pártállam ötödfél évtizedéhez képest előrelépés történt minőségi-mennyiségi téren, nemcsak az önkormányzatok, a jogi háttér fejlődött, oktatási, kulturális, tájékoztatási intézmények átvételére, alakulására került sor, hanem annak jelenléte úgy a kisebbségi, mint a többségi írott és elektronikus sajtóban is nyomon követhető. A tájékoztatás ugyanakkor esetleges, bár a közszolgálati médiumok tárgyilagosabban és részletesebben tudósítanak kisebbségi ügyekről, a médiát uraló kereskedelmi lapok ill. csatornák inkább csak a szenzációkkal foglalkoznak. A többség kisebbségekről való tájékoztatásában példamutatónak érzem a Barátság c. interetnikus folyóirat szerepét. A kisebbség értékteremtő ereje olyan nagyrendezvények nyilvánosságában kerül reflektorfénybe, mint az ARCUSFEST nemzetiségi színházi találkozók, a nemzetiségi filmszemlék, vagy a nemzetiségi néprajzi tanulmánykötetek. Az egyetemes magyarországi kultúra szintjén alkotó kisebbségi származású íróknak, képző- és zeneművészeknek, tudósoknak (Kalász Mártonnak, Závada Pálnak, a Manajló-dinasztiának, Fedinecz Atanáznak, a Szent Efrém Bizánci Férfikarnak, Petrovics Emilnek, Manherz Károlynak és másoknak) köszönhetően a kisebbségi problematika és élményvilág jelen van, úgy a hazai kulturális-tudományos életben, mint annak a külföld felé való megjelenítésében.

- *Milyen a mai hozzáállás, viszonyulás a nemzeti kisebbségekhez? Ismerjük-e valódi problémájukat, értjük-e őket?*

- Természetesen kulturális értékteremtő súlyukhoz képest nincsenek eléggé jelen, a már említett ténye-

zök, és az egyre nyomasztóbb elpiacosodás miatt. Aránytalannak érzem a nemzeti kisebbségek háttérbe szorulását a cigány/roma etnikum tematizálásához és támogatásához képest is. A cigányság tömege és szociális gondjai természetesen indokolnak bizonyos sajátos odafigyelést, azok valóságos orvoslását, a munka és a tanulás világába való intenzívebb bevonásukat, de a törvény által nevesített tizenkét nemzeti kisebbség kulturális értékteremtése, több évszázados teljesítményei mintha az EU -csatlakozás óta az indokoltnál kevesebb figyelmet kapnának.

- *Milyen lehetőség kínálkozik kulturális önazonosságuk megőrzésére? Hogyan határozná meg a ruszin nemzeti sajátosságokat a szomszéd nemzetiségekkel való egybevetés kapcsán?*

- A keretek adottak, európai összehasonlításban is jelentős a kisebbségek kulturális autonómiájának kiteljesítésének a lehetősége Magyarországon. Intézményesülésük, civil szférájuk kétségtelenül fejlődik, ugyanakkor az ország gazdasági helyzete e téren is érezteti hatását. Nem elég létrehozni ugyanis az intézményeket, társadalmi szervezeteket, azokat működtetni is kell, ahhoz pedig pénzeszközök szükségeltetnek. Nem vagyok közgazdász, de abban bizonyos vagyok, hogy nem az e célra biztosítandó összegeken dől, vagy bukik az ország kilábolása a válságból. A megtakarított százmilliókkal szemben a mérleg másik serpenyőjében közösségek rossz közhangulata, a természetes beolvadás felgyorsulása, feszültebbé váló szomszédsági viszonyok, megindult önazonosság-őrző programok megtorpanása áll – vajon melyik a fontosabb?

A kérdés második felére válaszolva megállapítható, hogy a ruszinság figyelemre méltó magas kultúrával, görög katolikus hitélettel rendelkezik – ez nem minden ilyen létszámú közösségről mondható el –, de a mai országterületre eső, néhány őshonos településén a népi kultúrája is szépen fejlődik. A számbeliséget ezek a minőségi tényezők képesek ellensúlyozni.

- *Véleménye szerint a magyar-ruszin lelki és kulturális kötődésének mi a legnagyobb forrása? Hogyan látja e két nép kapcsolatának további folytatását, alakulását?*

- A ruszinság számunkra valóban a „gens fidelissima”, ami jelentőségében csak Sopron németiségének és a környékbeli horvát meg német falvaknak a Trianon utáni népszavazás során tanúsított hűségéhez fogható. A magyar közgondolkodásban sajnos ez nem eléggé tudatosodott, ahogy az sem, hogy a ruszin nép jelentős hányada nem Ukrajnát, hanem Magyarországot tekint anyanemzetének. Az együttélés évszázadai során életmódunk, tárgyi és szellemi népi kultúránk jelentősen hatott egymásra, a sorsunk is sok tekintetben közös – kevés szomszéd és együtt élő nemzetről mondható el a Kárpát-medencében, hogy sohasem fogott fegyvert egymásra. Az együttélés

területén a kereszténység, azon belül a görög katolikus vallás is összekovácsoló erő, hisz papjainkat a diktatúra évei alatt egyaránt meghurcolták. A jövőbeni magyar kormányoknak, de a határ két oldalán élő önkormányzatoknak, közösségeknek, családoknak is a mainál több figyelmet kéne szentelniük eme, a térségben ritka harmóniát sugárzó kapcsolatnak. A nagyobb és erősebb nemzetnek a kisebbik nemzet politikai, kulturális,

gazdasági felkarolásával kellene kifejeznie azt a felelősségét, ami a vázolt történelmi és lelki rokonságból, az anyanemzeti státus vállalásából egyenesen következik. Sok tekintetben stratégiai partnerek lehetnénk, az eddiginél hatékonyabb együttműködés mindkét fél számára előnyökkel járhatna, magyarul: összefogva erősebbek lehetnénk.

Ortutay Mária

Kiemelt kulturális rendezvényeink

2008.06.03-án a hatvani Moldvay Győző Galériában

Asztalos István ny. múzeumigazgató

megnyitotta Fedinecz Atanáz kiállítását.

Az alábbiakban közöljük Dr. Asztalos István nyitóbeszédét.

Kedves Hallgatóim!

Hölgyeim és Uraim!

Megtisztelő felkérésnek teszek eleget, amikor a Moldvay Győző Galériában néhány gondolattal megnyitom kedves barátomnak, Dr. Fedinecz Atanáznak a legújabb kiállítását.

S bár az Ő képeit különböző csoportos kiállításon láthatták már az érdeklődők e neves kiállító terem falain, ez a most látható tárlata az első önálló kiállítás a Galériában.

Mindezekért úgy gondolom nemcsak a képekről, hanem az alkotóról, művészi pályafutásáról is, talán a szokásostól eltérően-kissé bővebben szükséges megemlékezni.

Dr. Fedinecz Atanáz az egykori Magyar Királyság vagyis a történelmi Magyarország leghányatottabb sorsú országrészének, Kárpátjának a szülötte. Ahol édesapja, a legendás sebész professzor még a Monarchiában született, majd karrierje a Csehszlovákiához csatolt Ungváron teljesedett ki. Gyermekei is itt születtek, akik aztán iskoláikat már-szülőföldjükről ki sem mozdulva -Magyarországon kezdték meg s a Szovjetunióban fejezték be. Manapság ez a terület a nemzetközi egyezmények irracionális és törvénytelen s ennek következtében igazságtalan döntései értelmében a közelmúltban állammá formálódott Ukrajna Köztársaság része lett. Ez a vidék egykoron az önálló szláv népcsoport, a ruszinok ősi földje, mely a magyar

honfoglalással a Magyar Királyság része lett és volt ezer éven át, függetlenül attól, hogy a Keleti-Kárpátok bérceit borító hatalmas erdőségeket, az Alföld északkeleti nyúlványát s mindenekelőtt magyarok, aztán románok, német telepések és az orosz pogromok elő menekülő zsidók népesítették be.

Dr. Fedinecz Atanáz büszkén vallja magát az őshonos ruszin nép gyermekének, mely népnek nemcsak a nyelvét ismeri, hanem a minden korban nehéz életét, a szokásait, a római kereszténységhez hűséges görög katolikus vallását. Mártíromsága előtti napon, kórházi ágyán megáldotta őt Romzsa Tódor a görög katolikusok ungvári püspöke, keresztapja pedig az a Chira kanonok, majd püspök, aki hitéért való hűségéért magjarta a szovjet Gulágot, ezt követően kazahsztáni száműzetésben fejezte be-hitünk szerint-dicsőséges életét. (Zárójelben jegyzem meg: az Ukrajna állam a ruszin nemzetiséget hivatalosan nem,

Giricz Vera, Dr. Fedinecz Atanáz és Asztalos István a megnyitón

Magyarország viszont elismeri!)

Ezeket az adatokat nem véletlenül soroltam fel. Nemcsak egy érzékeny művész, de egy átlagos ember életét is meghatározza kiindulása: a nép melynek gyermeke, a családja, a szülőföldje, iskolái, a társadalmi életkör, amiben ha diktatúra van az adott országban-kénytelen élni. Dr. Fedinecz Atanáz egy keleti despotikus államban, a Szovjetunióban élte le eddigi életének nagyobbik felét. Bár érdeklődését a különféle művészetek jobban lekötötték, édesapja tanácsára és kérésére elvégezte az orvosi egyetemet, radiológus lett, és e hivatással szerezte meg

mindennapi kenyerét egészen a nyugdíjazásáig. - Mindazonáltal az 1955 utáni és az 1960-as évek lazultabb politikai légkörének éveiben Ungvár, amolyan kis keleti Párizs lett, ahol a különféle művészeti ágak és áramlatok kezdték feltörni a diktatúra merev szocreál páncélját. A fiatal Fedinecz az ungvári ifjúság tagjaként lelkesedett az avantgarde törekvésekért. Kapcsolatba került a MOSZFILM akkor Ungváron dolgozó, újat akaró fiatal művészeivel és ő is megpróbálkozott kezdetben a fotózással, majd a könyvillusztrálással.

Ezt követően, egy osztrák folyóirat segítségével megismerkedett a szolarizációval. A neves amerikai születésű, de művészi pályáját Párizsban befutó Ray Man fotó- és képzőművész hatására kibontakozó szolarizációs működése művészi szintre emelkedett.

Sikerei szülőföldjén mérsékelt, külföldön nagyobb figyelmet kapott, így pl. 2 alkotását a stuttgarti Modern Művészeti Múzeum megvásárolta. Mindeközben alkotói törekvéseit, mivel azok nem illeszkedtek a hivatalos művészeti vonalhoz, minden eszközzel akadályozták.

Aztán jöttek az 1970-es évek, a Breznyev-korszak megmerevedett ortodox kommunista közepszerű közléte. A bezártság, a börtönülethez hasonló világtól való elzártság, mely minden gondolkodó ember, így Dr. Fedinecz Atanáz számára is egyre elviselhetetlenebb lett. Ezért ő is, akárcsak sok száz, magyar kapcsolatokkal rendelkező értelmiségi társa 1980-ban, kislányával áttelepült Magyarországra. Aszódon kapott állást, lakást és ebben a Galga menti kisvárosban kezdett új életet.

A Szovjetunióban nem, de az új viszonyok elrendezése után Magyarországon művészi ambícióit szabadon engedhette, érdeklődése a festészet felé fordult. Kárpátalján elképzelhetetlen volt, de új hazájában lehetőség nyílt számára, hogy egy nagyobb turistaútra menjen, melynek során megtekinthette Nyugat-Európa nagy múzeumait, ahol tanulmányozhatta a legváltozatosabb művészi irányzatokat és alkotásokat. E nagy rácsodálkozásban az impresszionista és az expresszionista művészek alkotásai gyakorolták rá a legnagyobb hatást, mely irányzatok alkotói és művei azóta is érdeklődésének az előterében áll.

Negyvennégy éves korban már nem könnyű hazát cserélni, lakóhelyet változtatni.

Száma számára is nehéz volt szülőföldjétől, a vadregényes Kárpátoktól, a csodálatosan szép erdőségektől, az

ősi fatemplomoktól és rotundáktól, gyermek-és ifjúkora városától, Munkácsról és Ungvártól, a Tisza, az Ung, a Latorca szépséges vidékétől, a ruszin véreinek egyszerű, de lelkiekben gazdag éltétől elszakadni. Az első festett képe ezért is a nosztalgia jegyében született: a Búcsú című alkotása-mely egy ruszin búcsút ábrázol, de más értelemben ezzel a képpel búcsúzott a Kárpátoktól, a szeretett szülőföldtől.

Bár maga a festészet új kihívás volt számára és a mesterséget lényegében autódidakta módon sajátította el, azért a kárpátaljai festőket és munkásságukat nagyon jól ismerte.

Kezdetben kétségtelenül a szellemi, az alkotói erő tőlük kölcsönözte. Boksay József, Erdélyi Béla, különösen Manajló Fedor, Szemán Ferenc, Vladimir Mikita és Kontratovics Ernő volt hatással rá, de talán még inkább a hegyektől, a virágzó völgyektől, az emberek szemében megbúvó komorság csillogásától, sőt a némán ballagó állatoktól kapta azt az indítékot, amivel aztán temérdek munka és odaadás eredményeként elérte legnagyobb önnön csúcsait.

Huszonnyolc éve szinte minden nap fest.

Festett amikor még egészsége volt, és fest most is, amikor már betegségek nehezítik mozgását. Egy alkalommal ezt mondta: „A festészet számomra a létezés. Ha nem festek, akkor is a festészetre gondolok. Az élmények, a látottak, a hatások előbb a gondolataimban fogalmazódnak képpé, és amikor leülök a vászon elé akkor már szinte csak másolnom kell az elmében megfogalmazott és elképzelt képet”.

A festményei egy lendülettel, a bergsoni intuitív alapon készülnek. Különböző technikákkal alkotja képeit, melynek témája szintén változatosak. Nem ragad le egy témánál, sem egy stílusnál. Sokféleképpen, sok mindent akar megjeleníteni. A stílusról ő maga mondja: „Aki megtalálja a saját stílusát és állandóan ennek szellemében dolgozik, az önmagába zárkózik és nem fejlődik tovább.” Számára Picasso a művészi példakép, ő gyakorolta és gyakorolja mindmáig a legnagyobb hatást. Elsősorban azért, mert Picasso is állandóan újabb és újabb utakat járt be.

S bár kezdetben, éveken át a kárpátaljai élmények, emlékek határozták meg képei témáját, ezt követően a „sokféleség” szellemében fest csendéletet, portrét, zsánerképet, sőt az állatvilágból is merít témát, ihletet. Figyelmet érdemelnek az önarc képei, melyeken magát-alkalmanként- ikonfestő papnak ábrázolja. Bár az életben vidám cimbor, barátainak csak egyszerűen

Dr. Fedinecz Atanáz baráti körben

Fruci, mégis tekintetében szomorúságot, gyötrődést látunk, melyek talán a hosszú élete első felében átélt félelmek s szellemi elnyomás emlékei és a tudat mélységeiből törnek elő akaratlanul. Szakrális alkotásai nemcsak a gyönyörűséges kárpátaljai fatemplomok, a rotunda vagy egy-egy bibliai jelenet felidézése, hanem az emberi és túlvilági életfilozófiai elemzésének a megközelítése is.

Dr. Fedinecz Atanáz elég idős ember ahhoz, hogy művészi ars poétikáját megfogalmazza és közkinccsé tegye. Ezeket és még sok minden mást kötött egy csokorba Losonci Miklós művészeti író jeles munkájában, melynek Fedinecz Atanáz művészeti látomásai címet adta. Ebből a kis portré-könyvből idézek fel néhány gondolatot: „A festészet technikája akkor éri el a csúcst, ha a nézőben olyan érzést tud kelteni, mintha Ő is részt vett volna a kép megalkotásában”. – „Ha a kép magyarázatra szorul, úgy nincs befejezve. Ha szavak nélkül a kép nem jelent semmit, -még nagyobb a baj. Az alkotás állandó belső harc. Meg kell érteni a természetet, feltárni annak titkait, megismerni belső logikáját, de mindezt saját szempontjából ábrázolni. Az énnak ott kell lenni minden vásznon”. S végül, de nem utolsó sorban: „Szülőföldem gazdag történelmi és szellemi múltja, páratlan szépségű tájai alakították és csiszolták palettámat, vásznaim témáinak ma is kiapadhatatlan forrása. Büszkén vallom magam a Kárpátok szülöttjének, művészetemmel az itt élő embereknek állítok emléket”.

Dr. Fedinecz Atanáz műveiből számos helyen rendeztek kiállítást Magyarországon, de szülőföldjén Kárpátalján, Ungváron, sőt képeiben gyönyörköd-

hetnek Ausztriában, Németországban és Svédországban is.

Sokrétű és értékes munkásságát több nagyon is megérdemelt díjjal és kitüntetéssel ismerték el.

Tisztelt Megjelentek! Kedves Hallgatóim!

A fent elmondottakból azt hiszem-kitűnik, hogy én elsősorban nem műtörténész, hanem inkább történész gondolatokkal próbálkoztam az általam nagyra becsült barátom megismertetésére. Ezt kérem bocsássák meg nekem. Tudom fontos a művészi alkotások bemutatása, részletes elemzése, szakértői magyarázata. Mindazonáltal - úgy érzem - Dr. Fedinecz Atanáz képeihez különös elemzés nem szükséges, mert ugyan ő bonyolult elme, de „közérthető” alkotó.

Köszönöm Önöknek, hogy meghallgattak. Te pedig, kedves barátom, Fruci, csak gondolkodjál tovább és fessed az újabb képeidet a magad, a Téged szerető barátaid és a művészetet kedvelő nagyközönség örömére.

E gondolatokkal Dr. Fedinecz Atanáz kiállítását a Moldvay Győző Galériában megnyitom.

Fedinecz Sándor *orvosprofesszor születésének 111. évfordulója alkalmából emléknapot rendezett a Kisvárdai Ruszin Kisebbségi Önkormányzat 2008. május 24.-én.*

Dr. Fedinecz tanítványának lenni „védjegyet” jelent a mai napig, mert a gyógyítást életcéljának tekintő professor elcsapatot nevelt és képezett.

Kárpátalja egyik leghíresebb orvosprofesszora, a nemzetközileg is elismert tudós, egyetemi tanár, kiváló sebész 1897. június 13.-án született.

Az elmúlt évben, a kiváló orvosprofesszor születésének 110. évfordulója alkalmából a Hodinka Antal Ruszin Országos Egyesület nemzetközi emlékkonferenciát szervezett, amely sikeréről

Dr. Fedinecz Sándor

a Ruszin Világ részletesen beszámolt. E hagyomány folytatásaként az idén további tanítványai és tisztelői találkoztak és számoltak be legemlékezetesebb együtt töltött éveikről. Dr. Pazuhánics Jenő ruszin nyelven tartott előadást, később dr. Lencsur Éva emlékezett kedvenc professzorára, Fedinecz Sándorra. A kisvárdai emléknapot jelenlétével megtisztelte és felszólalt a kárpátaljai nagy tudósra emlékezve és a ruszin közösség tevékenységét méltatva Iván Iváncsó, Ukrajna Nyíregyházi Főkonzulátusának főkonzulja.

Az emléknapon sok szó esett dr. Fedinecz Sándor nemcsak szakemberi, hanem emberi magatartásáról is. Tanítványai a világ majdnem minden részén megtalálhatóak, csupán Magyarországon több mint 400 orvos nevezheti magát a professzor tanítványának. Dr. Fedinecz Sándor Budapesten, Pozsonyban végezte tanulmányait, itt szerzett diplomát, majd Kárpátalja legnagyobb orvosi intézményeit vezette és az Ungvári Orvostudományi Egyetem Tanszékvezetője volt. A legkiválóbb nemzetközi hírű szakemberektől tanulta a sebészetet, amelynek tudományát tovább fejlesztette. Fedinecz tanítványának lenni „védjegyet” jelent a mai napig, mert a gyógyítást életcéljának tekintő professzor „élcsoportot” nevelt és képezett a XX. század kihívásainak megfelelően. Tanítványainak egymásra találását is neki köszönhetjük, hiszen arra tanította őket, hogy együtt kell keresni és gyógyítani az arra rászorulókat. Emberileg is felemelte, megújította az őt körbe vevő orvostársadalmat, egyesítette a segítőkét. Értékteremtő erejére, segítőkészségére (bármilyen napszokról is lehetett szó), emberi magatartására

Dr. Pazuhánics Jenő előadása

mindannyian emlékezni fogunk. Ruszin kulturális önazonosságát mindig megőrizte. Értéket, emberiséget, életet és egészséget teremtett. 1987 április 6-án, vesztítettük őt el fizikai mivoltában.

Isten áldását kérjük arra, hogy tanításának és emberi kisugárzásának ereje egyre jobban terjedjen szerettei, tanítványai körében!

Ortutay Tamás

a Kisvárdai Ruszin Kisebbségi Önkormányzat elnöke

A XIII. kerületi Nemzetiségek Fesztiválja

A XIII. kerületi: bolgár, cigány, görög, lengyel, német, örmény, ruszin, szerb és szlovák kisebbségi önkormányzatok, valamint a XIII. kerületi Közművelődési Nkft. 2008. június 8.-án a Babér utcai templom előtti téren rendezte meg, nagy sikerrel a Nemzetiségek Fesztiválját. A rendezvény fővédnöke: dr. Tóth József, országgyűlési képviselő, a XIII. kerület polgármestere volt.

Felléptek:

Pannónia Általános Iskola német tagozatos táncsoportja és a Lustige Musikanten Schramli zenekar (német nemzetiség)
Polonez Budapesti Lengyel Ifjúsági Táncegyüttes (lengyel nemzetiség)
Voszkeberán Kórus (örmény nemzetiség)
Rusznaki Népdal Együttes (ruszin nemzetiség)
Amala autentikus zenekar (cigány nemzetiség)
Lipa Szlovák Folklóregyüttes (szlovák nemzetiség)
Jantra autentikus bolgár néptáncsoport és a Pravo zenekar (bolgár nemzetiség)
Ilios táncegyüttes és a Mydros zenekar (görög nemzetiség)
Tabán Néptánc Együttes (szerb nemzetiség)

A résztvevők felvonulásával kezdődött a program, majd e színvonalas művészeti bemutató után Görög Táncház szórakoztatta a közönséget. Nagy sikerrel zárult a rendezvény ideje alatt folyamatosan látogatható gasztronómiai bemutató a nemzetiségek sátránál.

E nagyszabású rendezvény kiemelt támogatói voltak: a Budapest Főváros XIII. kerület Önkormányzata és a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány.

„...Különleges kiképzésben részesült”

Dr. Ortutay Elemér görög katolikus pap, teológiai tanár, a hittudományok doktora

1916. június 2.-án Ungvár- 1997. január 24.-én Ungvár

Születésének 92. évfordulójára emlékezve

közzöljük az alábbi – az 1990-es években- vele készített interjút.

- Hogyan jellemezné az egyén és a vallás, az egyház és az állam viszonyát az utóbbi néhány évtizedben?

- A vallás fontos szerepet játszik mind az egyén, mind a családok: közösségek és nemzetek életében. Ember, vallás, nemzetiség- ez egy test, mely elválaszthatatlan. Ha e testből egyet elveszünk, akár önkéntesen, akár erőszakkal, ez az emberi test rokkant lesz: lelkében, emberi mivoltában. Vallom, hogy az ember testből és lélekből áll. Ahogy a testet ápolni, táplálni, óvni és védeni kell, éppen úgy vonatkozik ez a lélekre. Az ember csak akkor mondhatja, hogy emberi életet él, ha mindkettő, azaz a test és a lélek védelme, ápolása, táplálása biztosítva van.

Ma sokat beszélünk az emberi jogokról. Az emberi jogok „sine qua non”-ja: a vallás és a nemzetiség, a vallás és az anyanyelv szabad használata és gyakorlása. Vajon e jogok biztosítva vannak-e itt nálunk Kárpátalján? Válaszom, határozott nem. Különösen, amikor Kárpátalja a Szovjet birodalom része lett a vallásra és általában a szervezett egyházra, valamint az itt élő nemzetiségekre az államhatalom részéről mind nagyobb és nagyobb súly nehezedett. Az ateizmus nemcsak az állam és iskolák hivatalos hitvallása lett. Aki nem hajtott fejet e tan előtt, ellensége lett a Szovjet Államnak. És nem volt kímélet! A vallásellenes propaganda pedig nemcsak dörgedelmes szavakból állt! Hogyan merészel valaki gátat emelni vagy építeni, hogy gátolja az ateizmusnak az emberi életbe való átültetését? Röviden: megkezdődött a nérói vallásüldözés, mely kegyetlenségében felülmúlta az őskeresztények üldöztetését. Az üldöztetés általánossá vált. És ha a hatalom érdeke úgy kívánta, akkor a fizikai megsemmisítéstől sem riadtak vissza. Ez tény és valóság. Kárpátalján, a sztálini éra alatt hat görög katolikus egyházi személyt kivégeztettek vagy meggyilkoltattak? Nem tudom, melyik kifejezés a megfelelőbb. Íme a nevük: Romzsa püspök, Demjánovics Péter, dr. Fenczik István, Csépes János, Orosz Péter, Zavagyák József. 129 görög katolikus, 19 római katolikus, 20 református papot börtönbe vetettek. Sőt, a munkácsi főrabbinak sem kegyelmeztek. Gondolván esztelenségükben: nem lesznek pásztorok, szétszéled a nyáj... Mert hisz jól tudták ezt a hatalom birtokosai, az egyházak a kisebbségi sorsban élők számára – a hit ápolása, vallásuk gyakorlása mellett, nemzeti kultúrájuk, nyelvük, hagyományaik, családi és nemzeti szokásaik megőrzésének zálogai is...

- Kárpátalján a görög katolikus egyház mennyire volt erős a rendszerváltás előtti időkben?

- Hogy ezt megértsék, fussuk át röviden az egyházmegye történetét. 1649-ben, tehát a magyar szabadságharc előtt 200-évvvel alakult meg a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye, 464 plébániával és öt férfi kolostorral. Az idők folyamán ebből leváltak: az eperjesi, a hajdúdorogi és a romániai-erdélyi egyházmegyék. Az egyházmegyéknek saját szemináriuma, férfi és női tanítóképzője, árvaháza, diák-internátusa volt. Az egyházmegye jogilag önálló, úgynevezett „Ecclesia sui iuris”, azaz nem tartozott érsekséghez-metropolitához, hanem egyenesen a Római Szentszékhez, a pápához. Azaz, illetékes feljebbvalója egyedül a pápa. Az egyházmegye kormányzója a mindenkori megyéspüspök.

1949. február 17.-én, a szovjet állami hatalom az egyházmegyét erőszakkal felszámolta, megszüntette. Templomait bezáratta vagy átadta az állami vallás képviselőinek. Vagyona, így a püspöki palotát, a plébániai, parókiái épületeket elkobozta, papjainak nagyobb részét bebörtönözte. A görög katolikus papok 90%-a családost, nős. A papi családokat, márhólnapra az utcára dobta ki (ez nem képletesen értendő). A papok közül, ahogy már említettem, hatot kivégeztettek, legyilkoltattak. 1949-ben, az egyházmegye megszűnésekor 265 plébániája és 350 papja volt. Jelenleg a görög katolikus magyarok száma 28 ezer, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és körülbelül 400 ezer ruszin. A papok száma körülbelül 75. 1949-től minden görög katolikus pap megbélyegzett személy lett, mint a „nép ellensége”. Ez a megbélyegzés, mint „öröklött” fertőző betegség, kihatott a család tagjaira is: a feleség, ha nem tagadta meg férjét, állami hivatalból elbocsáttatott, így például feleségem csak takarítónő lehetett egy fodrászüzletben. A gyermek, ha egyetemre jelentkezett, hiába tette le a vizsgákat jelesre, nem vették fel (Péter fiamat, aki jelenleg főiskolai tanár Pesten, csak harmadszorra vették fel). Sztálin halála után hazajöttünk a lágerekből. Papi munkánkat nem folytathattuk, így gyárakban dolgoztunk. Püspököm például sofőr volt, én pedig 19-évig kályhagyári munkás. Papi működésünk szigorúan tiltva volt. Csak titokban miséztünk odahaza, vagy temettünk, kereszteltünk, eskettünk. Állandó rendőri megfigyelés alatt éltünk. Rendszeresen beidézték az NKVD-re kihallgatásokra. Nálam például kétszer házkutatást tartottak, nincs-e nyoma annak, hogy kapcsolatam van Nyugattal, a Vatikánnal? Könyveimet, jegyzeteimet

elkobozták, elvitték. Katakombai munkát végeztünk. Hármat közülünk 56-után ismét letartóztattak. Azzal vádolták őket, hogy illegálisan papi munkát végeztek ..., és újra börtönre, lágeri munkára ítélték őket. A lágerekben körülbelül 30-35-en meghaltak közülünk. A többiek fizikailag megrokkanna jöttek haza. Így például édesapám, ő is pap volt, országgyűlési képviselő, Beregszász megbecsült főpolgármestere. Ábezben, a lágerben halt meg.

- Ön ellen, milyen vádakat hoztak fel, mikor elítélték?

- Engem 1949-ben ítélték el 25-évi, lágerben eltöltendő kényszermunkára. Büntetésemért Vorkután töltöttem le, szénbányában dolgoztam. Elítélésemkor fiatal, 33-éves voltam. Addig, mint a két magyar gimnázium hittanára, cserkészparancsnok, káplán és teológiai tanár dolgoztam. A szemináriumot Budapesten végeztem, a Központi Szeminárium-ban, a Pázmány Egyetemen, itt avattak doktorrá is. Ez a doktori címem is szerepelt a vádiratban: „különleges kiképzésben” részesült. A magyar cserkészmozgalomban való részvételem, pláne, hogy parancsnok is voltam, államellenes ténykedésnek számított, mert a gyűléseken a magyar himnuszt is énekeltük, és „Horthy tanításának” voltam a továbbadója. De a csattanó az volt, hogy az államügyész feltette a kérdést: elismerem-e, hogy mindennap miséztem? Elismertem. Ergo, kiáltott fel bösz haraggal: a vádlott elismerte, hogy december 6.-án, január 30.-án és március már nem tudom hányadikán is misézett, tehát Horthy és Hitler névnapján, születésnapján és a hatalom átvétele napján..., tehát, erkölcsileg támogatta a fasiszta rendszert és képviselőit.

- Meggyötörve és lefejezve, hogyan tudta szolgálni a kisebbségben élő magyarság ügyét a görög katolikus egyház?

- Megfizethetetlen és pótolhatatlan ez a munka. Megpróbálom felsorolni, hogy az elmúlt két év alatt, mely helyeken, ahol magyarok laknak, hol szerepelünk, hol tanítottunk. E munkát felszentelt pap-tanítványaimmal együtt végezem: Megérdemlik, hogy

nevüket említsem: Szabó Konstantin, (32 éves), Berecz László, Hrabár Tamás, Petky Sándor, Begya Tibor, Hricinkó János, Orosz István (30 éves). A többi mind 61-72 éves. Íme a magyarul lakta helyek: Beregszász, Szolyva, Makkosjánosi, Déda, Csoma, Gecse, Bene, Salánk, Tiszaújlak, Tiszaújhely, Csepe, Batár, Nevetlenfalu, Visk, Huszt, Királyháza, Fancsika, Nagyszőlős, Ungvár, Nagyrét, Sislóc, Nagypalád. Ezeken a helyeken, ha volt templom, csak a római katolikusok és reformátusok imádkoztak magyarul. Itt

a pap is magyar nyelven szólt hozzájuk. De az elvett görög katolikus templomokban az államvallás képviselője ukránul beszélt és amikor a hívek, a magyarok kérték őt, nem értjük az ukrán szót..., ilyen választ kaptak: „tanuljanak meg ukránul”. Mikor először voltam Batár község visszakapott templomában, két hétig készültem, hogy az első „szűz magyar beszédemet” elmondjam. Történelmi

napnak tartottam azt a napot, hogy 40-évi kényszerhallgatás után újra megszólalhatok, hogy anyanyelvemen hirdethetem Krisztus tanítását. Mikor felmentem a szószerkekre és megszólaltam: kedves testvéreim, szeretettel üdvözöllek benneteket..., egy néni a padban felugrott: „jé, a tisztelendő úr magyarul beszél”- kiáltott fel..., és sírva-zokogva ölelték egymást és a pap is. „Magyarok vagyunk, magyar szót hallunk”- hallatszott mindenhol és a liturgia szabályait megszegve felhangzott: Boldogasszony Anyánk..., és „...megbűnhődte már e nép a múltat s jövődöt...” A prédikáció elmaradt... Mi Kárpátalján megértettük, hogy „egységben az erő”. Az „erő”, amely képes szembeszállni és kivédeni a Sátán minden ördögi tervét, igyekezetét. Igen, a lehetőségeink megnövekedtek. Persze, nem szabad elfelejteni: ez az engedmény, hogy visszakapjuk templomainkat, hogy engedélyezve van a hitoktatás és szentbeszéd, hogy magyarul is nyilvánosan beszélhetünk, taníthatunk, előadásokat tarthatunk – ez az állam részéről kényszerengedmény. Kénytelenek engedményt tenni, hisz tovább a palackot bezárva tartani – szinte öngyilkosság...

Dr. Ortutay Elemér görög katolikus pap átveszi az arany diplomáját a Budapesti Hittudományi Akadémián

Kiadja az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat.
Felelős kiadó: Manajló András (ORKÖ elnöke)

A szerkesztőbizottság:
Kisfalviné Ortutay Mária - szerkesztő;
Ádám Éva - szedő, szerkesztőségi titkár;

Nyomdai munkálatok: Atlantis Reklám- és Nyomdaipari Kft.

A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel./Fax: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
[http:// www.ruszinvilag.hu](http://www.ruszinvilag.hu)